

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש

פרשת במדבר

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,

נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

[פרשת במדבר](#)

[במדבר פרק-א](#)

{א} **במדבר סיני וגו'**. רז"ל דרשו (במד"ר פ"א) הבנות יקרות בפסוק זה, ונשאר להעיר למה לא השוה ה' מדותיו יתברך בשיעור הדברים, כי כשהזכיר הודעת המקום הקדים מחברת הכללות שהוא מדבר סיני ואחר כך הזכיר פרט המקום ואמר **באהל מועד**, וכשהזכיר הודעת הזמן הקדים זכרון פרט הזמן ואמר **באחד לחודש השני** ואחר כך הזכיר מחברת כללות הזמן ואמר **בשנה השנית**:

ונראה כי הכתוב אדרבא השכיל לדבר בשיעור שוה, והוא על דרך אומרם (ב"ר פס"ח) הנה מקום אתי שמקומו של הקדוש ברוך הוא הוא טפל לו, ולערך זה יהיה טפל כל המקום לגבי המקום אשר חונה שם האלהים, ומעתה מחברת הכללות הוא אהל מועד והמדבר הוא פרט טפל לו, ולהעריך הכתוב בכוונה זו סדר סמוך לזה מאמר **באחד לחודש וגו' בשנה השנית**, אם כן מאמר באהל מועד הוא מחברת הכללות ולזה נסדר באחרונה כסדר שנה השנית שנסדר אחר מאמר באחד לחודש, ותדע כמה הוא מופלג מקום אשר ה' שם ממה שמצינו שבב' אמות שבין בדי הארון עמדו רווחים ס' ריבוא של ישראל (ב"ר פ"ה), הרי שהגם שהוא לעין מועט הוא מרובה לצד השוכן בו ברוך הוא:

{ב} **שאו את ראש וגו'**. צריך לדעת מספר זה למה. ורש"י ז"ל הביא דברי המדרש שאמרו כי כשבא להשרות שכינתו בתוכם חזר למנותם ע"כ, וזה לא יספיק ליישוב הפשט, כי היה לו למנותם קודם חודש ניסן לא אחר כך, גם בהפלגת זמן חודש ימים, ונראה לי בהקדים לחקור זאת, כי במספר שאחר העגל שהוא מספר שבפרשת פקודי באו לכלל חשבון ו' מאות אלף וג' אלפים וה' מאות ונ' שיש במספר זה נוסף על מספר יוצאי מצרים שלשת אלפים וה' מאות וחמישים בהמשך זמן ששה חדשים הגם שכילה בהם העגל בג' מיני מיתות, מגפה, חרב בני לוי, השקאת אפר העגל, ובמספר שלפניו שהוא אחר ו' חדשים אחרים ממספר הב' רואני שלא הוסיפו על מספר הקודם לו אפילו אחד. והדבר כמעט זר למאוד שלא הוסיפו, שאיך יתכן שבהמשך זמן זה לא יבואו מהם לכלל עשרים, ומה גם שלא אירע להם חסרון ונוסף שהיו עסוקים במלאכת המשכן:

ויגדל הקושיא לפי מה שאמרו בפסיקתא (זותרתא) וזה לשונם ויהיו כל הפקודים וגו' ולהלן הוא אומר בקע וגו' לשש מאות אלף וגו' למדנו שכל זמן שהיו ישראל עסוקין במלאכת המשכן לא חסרה מהם נפש אחת ע"כ. דבריהם ז"ל לפי הנראה רחוקים, שהלא אדרבא בהשכיל על דבר אנו רואים שחסרו יותר ממה שחסרו במעשה העגל הגם שלא היו עסוקים במלאכת המשכן:

אכן לפי מה שעלה בידינו שכל שבט לוי שוקלים שקלים (שקלים פ"א מ"ג) אין קושיא, כי במספר שבפרשת פקודי היו הלויים בכלל המספר אבל במספר שלפניו לא נכנסו הלויים, ומעתה הרי שהוסיפו כל מספר הלויים, ולזה אמר בסמוך למספר **והלויים לא התפקדו בתוך בני ישראל**, ולא היה צריך לומר שהגני רואה שלא התפקדו במספר הקודם, והן אמת אם אמר הכתוב כאשר צוה ה' כמו שאמר הכתוב אחר פרשת הדגלים הייתי אומר כי בא להשמיענו שקיימו מאמר ה' שצוה שלא יפקדו אותם, וממה שלא אמר אלא והלויים לא התפקדו בתוכם הרי זה מראה באצבע כי נתכוון לומר אל תתמה על המספר שהוא בשוה למספר הקודם בלא תוספת והלויים לא התפקדו והרי לפניך היתרון:

ופירוש דברי הפסיקתא יציץ וזרח, כי מה שמצינו חשבון עצום כזה ששוה במספר ב' לשלפנים זה יגיד כי הן הנה שהיו במספר הראשון ובששה חדשים שבין ב' המספרות לא נעדר מהם אחד והנוספין במספר מלאו חסרון מספר הלויים שהיו בכלל הראשון ולא בכלל מספר השני, ולזה נתחכם ה' לומר למשה לשאת את ראש בני ישראל ביום אחד לחודש הב' וגו' בכיוון שהיה זמן שהגיע המספר למספר הראשון לבד הלויים להעריך במה שאמר בפסיקתא שהמספר עצמו הא' היה כמספר הב' ולא מת א' ונכנס אחר במקומו, והטעם לצד שהיו עסוקים במלאכת המשכן על דרך (דברים ד') ואתם הדבקים בה' חיים כלכם, ונכלל לומר גם לדברי המדרש שהביא רש"י שכשבא להשרות שכינתו בתוכם וכו' שבחר בזמן זה לטעם הנזכר:

{ג} **תפקדו אותם**. חזר לומר כן ולא הספיק במה שקדם לומר **שאו את ראש וגו'**. להעריך בכוונת אומרם **שאו** שיכוין על פי דבריהם ז"ל (ילקוט כאן) שאמרו שנתקנאו או"ה בישראל מה ראו להתקרב וכו' אמר להם הקדוש ברוך הוא הביאו לי ספר איקונין שלכם ונמצא כל אחד אינו יודע מאיזו משפחה הוא עד כאן. הרי כי יקפיד ה' על היחוס ויושפל כל החסר ספר איקונין, לזה כשבא ה' לצוות לפקוד בני ישראל קדם לומר **שאו** לשון נשיאות ורוממות למצוא לכל א' ספר איקונין מה שאין כן באו"ה, ואחר כך ביאר מה היא המעלה **מבן עשרים שנה וגו' תפקדו אותם**, ומעתה צריכה לגופה:

יח **ואת כל העדה וגו' באחד לחודש**. יודיע הכתוב כי ביום עצמו נקהלו היהודים על הדבר, והדבר יגיד שכל אחד היה לו יחוסו אצלו בלא טורח הראיה והעדיות, גם שבו ביום הוכרו היחוסין של כולן, והוא אומר **ויתילדו** סמוך למאמר באחד לחודש וגו':

ויתילדו וגו'. כתב רש"י ז"ל הביאו ספר יחוסיהן ועידי חזקת לידתן כל אחד ואחד להתיחם על השבט. והשיג רמב"ן כי לא היו צריכין לכל זה עד כאן. ואולי כי הוצרכו לחזקת לידה למיחוש ממזר שמכיר אביו, והכרת ממזרתו תהיה מהלידה, וצריך להביא חזקת לידה פירוש שנולד בכשרות, וזולת זה יוכל הממזר לומר ספר יחוסין עד יעקב אשר הודיעתו אמו:

כז **כל יוצא צבא**. אמר הכתוב כן בכל פרטי המספר, לומר שלא היה אחד מכל הבאים לכלל המספר שלא היה ראוי לצאת בצבא אלא כולן גבורי כח, והוא אומר **כל** פירוש כל אחד מהם יוצא צבא. וזה נס שאינו באומות שאי אפשר שלא ימצא בכל המספרים שלהם אחד שאינו ראוי לצאת בצבא:

מז **והלויים לא התפקדו וגו'**. פירשתי למעלה (ב') כוונתו במאמר זה:

מט **לא תפקוד וגו' לא תשא**. פירוש בין על ידי כופר נפש בין שלא על ידי כופר נפש. ועיין מה שפירשתי בפרשת כי תשא:

עוד יכוין לומר שהגם שיבא לידך מספר של נשיאות ומעלה שהוא מספר הדגלים אף על פי כן **לא תשא**:

במדבר פרק ב

א **והחונים וגו'**. אמד **והחונים** בתוספת וא"ו, לצד שקדם מצות חנייה סביב למשכן הוסיף להתנות סדרן:

בג **והלויים לא התפקדו וגו' כאשר וגו'**. פירוש הגם שמספר זה מספר הכבוד והמעלה שעשו כסדר המלאכים שירדו עם השכינה בהר סיני כמאמרם ז"ל (במד"ר פנ): אף על פי כן **לא** וגו' לצד כי מצות ה' היא לא תפקוד ולא תשא:

במדבר פרק ג

א **תולדות אהרן ומשה וגו'**. ולא מנה אלא תולדות אהרן, לומר כי בני אהרן יחשבו על משה לצד שהוא התפלל בעדם וחיו דכתיב (דברים ט) ובאהרן התאנף ה' להשמידו וגו', ואמרו ז"ל (ויק"ר פ"ז) שהועילה תפלתו להציל אלעזר ואיתמר, ואמרו **ביום דבר** וגו' לומר זמן שהתפלל עליהם, וכלל עוד בזה סיבת קבלת תפלתו שהוא לצד שדבר ה' אליו בהר סיני ונעשה ציר נאמן לה' בקבלת התורה:

בג **אלה שמות וגו' המשוחים וגו'**. חזר לומר **אלה שמות** פעם ב' ולא הספיק במה שאמר בפעם א' אלה שמות וגו' ולגמור אומר **המשוחים** וגו', נתכוין למעט שלא נמשחו אלא אלו, ולזה דקדק לומר **אלה** למעט זולתם, ומפסוק ראשון לא נשמע זה לצד שאמר ואלה שלא תשמע שפסל עם בני ישראל שקדמו להם והבן:

טז **כל זכר מבן חודש וגו'**. טעם מבן חודש, כפי זמן אשר באו המה תחתיהם שהם הבכורות, ולמה יתן הבכור פדיונו כיון שיש לו בן לוי במקומו, ואם תאמר למה אין הלויים פודים כמו כן מאז והלאה את הבכורות, ולא יצטרכו ישראל פדיון לבכוריהם, יש לומר כי אותם הלויים כבר נכנסו תחת הבכורות שהיו אז ואת בנייהם הקים ה' תחת אבותיהם שהרי נתקדשו הם ובניהם עד עולם. ואולי כי לזה כפל ה' במאמרו במה שכתב בפסוק **ואני הנה לקחתי את הלויים וגו' והיו לי הלויים** פירוש הוחלטו הם ובני בניהם, מעתה אין לוי שיפדה בכור ישראל הבא אחר כן פטר רחם:

לט **כל פקודי הלויים וגו'**. רמב"ן ז"ל תמה בדבר שיש לתמוה בו, כי הלויים הן הנה ידידי ה' וקרוביו ואשר לא חטאו בעגל ולא נגפו ולא הורגו ולא הושקו ואיך נתמעטו כל כך מכל השבטים שאינם מגיעים במספרם מבן חודש לחצי שבט הקטן שבישראל, ולכשתעמוד על מספרם מבן כ' לא יגיע לשליש ולרביעי, וראיתי שיישב בשני דרכים, האחד הוא לצד שהרביבו בא מצד העינוי דכתיב (שמות א) וכאשר יענו אותו כן ירבה וגו', ודרך ב' מטעם כעסו של יעקב אביגו עליו השלום. ובעיני טעם ה' רחוק, כי לא נמצא רושם המעטת הזרע בכעס אביהם עליו השלום, ועוד תמצא במספר הבא בדברי הימים (א' כ"ג) היו הלויים שמנה ושלשים אלף מבן שלשים שנה עד בן חמשים שנה, ובמספרם בפרשת נשא באו לכלל חשבון שמונת אלפים וה' מאות ושמינים נמצאו שהוסיפו ד' חלקים בקירוב על מספר זה, ובמספר בני ישראל הבא שם לא באו לכפל מספר האמור כאן, ובאומד מספר זה לכשיהיו נמנים מבן כ' עד בן מאה ומעלה כדרך שנמנים ישראל יכול להיות מספרם כגדול שבטי ישראל ומעלה ואיה כעם אביהם:

וטעם הא' של העינוי הוא טעם נכון אבל לא יוצדק לפי מאמר חז"ל (ב"ר פ ע"ט) שאמרו לא מת יעקב עד שהגיעו ישראל לכלל מספר ס' ריבוא, ובהכרח ליישב הכתובים לפי דבריהם ז"ל כי אומרו כן ירבה פירוש כמו כן בשיעור הראשון ירבה ולא היה מתמעט הגם שהיו הורגים מהם ומענים אותם היה כח בישראל לפרות ולרבות כמשפט הראשון למלאות החסר, ומה שאמר הכתוב (שמות שם) ובני ישראל פרו וגו' ויקוצו מפני וגו', לצד כי בימי יעקב היו קטני קטנים ולא היו עושים רושם בעיר וכשגדלו עשו פירסום, ומעתה הריבוי היה קודם העינוי ולמה לא יהיה כן לשבט לוי, ואין לומר שהיו כמו כן רבים כשאר השבטים בעת פטירת אביהם ונתמעטו אחר כך ולצד שלא היה בהם העינוי לא חזרו להתרבות, כי גם על זה דן אנכי למה יתמעטו מברכה ראשונה, ורז"ל אמרו (במד"ר פ"ה) שהיה הארון מכלה בהם, זה היה אחר מינוי עבודת הלויים:

והנכון בעיני הוא כי שבט לוי מעשה אחד להם כמעשה עמרם אשר שלח את אשתו בשביל גזירת הבן הילוד, והטעם לצד שהיו מעונגים ולא נשתעבדו לא נמס לבבם כל כך לראות נטעיהם מושלכים ביאור כמעשה איש ישראל אשר מצד השעבוד ועול העבודה הוזל והוקל בעיניהם ובלבם לראות ילדיהם מושלכים ביאור, גם שהיו מזלזלים בעצמן לילד ולעזוב בשדות ובמחילות הארץ אשר אין אדם נכבד שנפשו מכובדת עליו כשבט לוי עושה כן, וזה לך האות כי עמרם שלח את אשתו, ולא הוצרך הכתוב להודיע את הדבר שגם בעמרם לא הגיד הכתוב הענין אלא מהשכלת הענין נודע, וללמד על כל שבטו יצא, וזו היא סיבת מיעוטם כי אם אין גדיים אין תישיים, והגם שמצינו שעמרם החזיר גרושתו, אין ללמוד ממנו שכולם החזירו כי הוא זה אשר בא אליו הדבר בנבואה כמאמר חז"ל באגדה (שמו"ר פ"א סוטה יב) ובדברי הזוהר הקדוש (ח"ב יא): בפסוק וילך איש וגו', וכמו שאמרו ג"כ (שמו"ר פ"א) בפסוק ותתצב אחותו וגו' שהלכה לראות מה יהיה בנבואתה. ואם תאמר למה שבט בן תורה יעשה מיעוט פריה ורביה, אולי שדנו בה למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, וכיוצא בזה מצינו שאמרו (תענית יא). שאסור לשמש מטתו בשנת רעבון הגם שיש מניעת פריה ורביה, ודנו כמו כן לצד כלוי הבנים הזכרים נמנעו כל עיקר, ומעתה אדרבא עשה ה' עמהם נם שנישאו מהם מספר זה, ולזה אחר זמן שהיו עסוקים גם הם בפריה ורביה פרו וישרצו וגו' יותר משאר השבטים:

[מא] ואת בהמת הלויים וגו'. פירוש הבהמות שהם חייבים בפדיון שהם פטרי חמורים שאמר הכתוב (שמות יג) ופטר חמור תפדה בשה, ודוקא פטר חמור אבל בכורות הטהורות לא, כי התמימין אינם בני פדיון, ובעלי מומין משנעשו בני מומין רגע אחד ברשות [הבעלים], (הבכור) זכה בו והרי הוא אצלו כחולין ומה מקום לפדיון:

[מה] והיו לי הלויים אני ה'. הכונה במאמר **אני ה'**, לומר שהגם שאמרו רבותינו ז"ל (ילקוט שס"ד) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, לא ירדו הלויים מהיות לה', והוא אומר **והיו לי אני ה'** כשם ששמי לעולם ועד כמו כן יהיו לי הלויים:

[מז] ולקחת חמשת וגו'. צריך לדעת למה אמר ולקחת בוא"ו כיון שמאמר זה הוא גזרת מאמר ואת **פדויו השלשה** וגו', ואולי כי בזה העיר כוונת כתוב הקודם לזה ואת פדויו השלשה וגו' שגזרתו הוא מבכור בני ישראל פירוש שיקח פדיון בכורות העודפים על הלויים מאת הבכורות ולא מהלויים, שתעלה על דעתך לומר שכדרך שפדו בבהמת הלויים בהמתם כמו כן יפדו הנותרים מהם וקל וחומר הוא, תלמוד לומר מבכור בני ישראל פירוש יהיה הפדיון, וכן אמר במעשה ויקח משה וגו'. **מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף**, והוסיף לומר מצוה שניה שיהיה הפדיון ה' שקלים, והוא אומר ולקחת בתוספת וא"ו, וחזר לומר **תקח**, שיקח השקל בשקל הקודש שהוא כפול, ושדבר זה מעכב בפדיון:

[נא] ויתן משה וגו' כאשר צוה ה' וגו'. קשה אחר שאמר הכתוב **על פי ה'** מה מקום לומר **כאשר צוה ה' וגו'.** ונראה כי לצד שיש במעשה זה הטבה לאהרן אחיו ובניו, ויש מקום לומר כי היה למשה נחת רוח להטיב לאחיו, לזה בא הכתוב ושלל בחינת מחשבה זו ממשלה שלא חשב במעשה זה רצון הנתינה לאחיו אלא לקיים מאמר ה' היה לו החפץ במעשהו:

במדבר פרק ד

[ב] נשא את ראש בני קהת. לפי מה שהעלינו בפרשת כי תשא כי על ידי נתינת הכופר הוא נשאת ראש להם ולזה אמר הכתוב במספרם כי תשא מה שאין כן הלויים שלא נתנו כופר במספרם אמר פקוד את בני לוי, אם כן למה שניה הכתוב את לשונו בלויים עצמן וחזר לומר **נשא** ולא פקוד. ונראה כי לצד שנתן ה' להם עבודה פנימית לשאת ארון ושלחן לזה יחס להם לשון נשיאות ראש בערך גרשון ומררי שיהיו הם מעולים מהם, והגם שגרשון הוא בכור לוי, קהת בחר לו ליה כי ממנו יצא אור לעולם משה ואהרן, ושורת הדין שענף זה ישא ארון התורה אשר שם משה שיצא מקהת, ודקדק לומר **מתוך בני לוי**, מטעם שאמרנו לצד שהוא אמצעי בין גרשון ובין מררי ויתחם אליו תוך:

[ג] לעשות מלאכה. שניה מהאמור בעבודת בני גרשון ובני מררי לעבוד עבודה ואמר **לעשות מלאכה**, העיר בזה שאין בכללות מעשה בני קהת עבודה, לצד שהארון הוא אדרבה נושא את נושאו (במד"ר פ"ד) ואין עושין בו אלא מלאכה. עוד נראה כי לצד שיש להם לעשות סדר נכון במשאם כשנושאים בכתף וכיוון ההליכה לצד כבוד ארון אלהים כנושא אדונו על כתפו, לזה קרא עבודתם מלאכה, מה שאין כן עבודת בני גרשון ובני מררי:

יט **זאת עשו וגו'**. פירוש המעשה הוא שלא יהיו בני קהת ברשות עצמן לשאת כחפצם, שאז לצד חיבת עבודת הקודש הכל רצים לעבוד ונמצאו שוגגים בדבר, אלא ישימו אותם אהרן ובניו איש איש וגו' ובזה כל אחד מכיר מקומו, והוא אומר **ושמו אותם איש וגו'**, והוא אומר **ולא יבואו לראות** פירוש כדי שלא יבואו לידי ראייה כבלע את הקודש, ופירוש **ושמו** הוא שלא יועיל בהכרת כל אחד מקומו לבד אלא לא יכנס לשים ידו לשאת עד שיאמר לו אהרן ובניו פלוני שים ירך במקום פלוני לישא וכן על זה הדרך, והוא אומר **ושמו אותם**, ולזה תמצא במצות בני גרשון הגם שאמר הכתוב על פי אהרן ובניו תהיה כל עבודת וגו' לא אמר ושמו וגו':

וחיו ולא ימותו. פירוש כי בהתעסקם בארון שבו התורה שהוא מקור החיים יאריכו ימים, ולחשש ההיזק שיכול להיות מהנגיעה והראות בו אמר **ולא ימותו**: